

Conflictes populars a Mallorca a la fi del segle XIV

Maria Teresa Ferrer i Mallof

CSIC. Institució Milà i Fontanals

Resum: M.T. Ferrer i Mallof. CONFLICTES POPULARS A MALLORCA A LA FI DEL

- **SEGLE XIV.** Analitza el conflicte entre ciutadans i forans a Mallorca a la fi del segle XIV: l'organització dels forans el 1381, les peticions de 1386, les queixes dels menestrals el mateix any i l'atac al call jueu el 1391, quan els dirigents moderats de forans i menestrals foren superats pels elements radicals.

Summary: M.T. Ferrer i Mallof. POPULAR CONFLICTS IN MAJORCA AT THE END OF THE XIVth CENTURY. This paper deals with the conflict between citizens and strangers in Majorca at the end of the XIVth century. It is studied the strangers' organization in 1381, the demands made in 1386, the craftsmen's complaints also in 1386, and the attacks on the Jewish quarter in 1391, when the moderate foreign leaders and the craftsmen were overcome by the radical faction.

L'any 1955, Álvaro Santamaría publicava una ponència per al IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó que més que ponència era un llibre perquè sempre tenia més coses a dir, i ben documentades, que els límits que li posaven¹. Es titulava *El reino de Mallorca en la primera mitad del siglo XV* i avui encara és vigent, no solament per a l'època indicada sinó també per al segle XIV. Més tard, el 1969, desenvolupà la part referent a aquesta darrera centúria en el I Simposi d'Història Medieval, un treball molt documentat també i consistent, titulat *Mallorca en el siglo XIV*. La meua col·laboració a aquest homenatge a la seva memòria pretén aportar algunes dades sobre el conflicte entre ciutadans i forans a Mallorca al llarg del segle XIV, a partir de l'esquema, tan clar, que va dibuixar.

- Santamaría diu que quan Jaume I conquerí Mallorca hi havia només un nucli organitzat, la Ciutat de Mallorca, i que per aquest motiu basà en la ciutat tota l'estructura administrativa i política de l'illa; però al llarg del segle XIII i del XIV, els petits nuclis de la resta de l'illa, anomenada part forana, anaren creixent i aviat se sentiren preterits i maltractats per aquella organització centrada a la Ciutat. Començaren a sorgir tensions, que es manifestaren ben aviat, ja el 1325 i, de manera molt virulenta el 1391, quan els forans assaltaren i arrasaren el call en col·laboració amb els menestrals; el moviment antisemita, deia Santamaría, encobria un fons d'odi contra els elements directius de la ciutat².

L'organització dels forans el 1381 i la pragmàtica de 1382

Pel novembre de 1381, unes instruccions del rei Pere el Cerimoniós al governador de Mallorca, Francesc Sagarriga, ens permeten veure que el moviment popular a la part forana s'estava organitzant, que s'havien constituït uns procuradors del poble menut i que fins i tot la gent cotitzava per tal d'aconseguir els objectius que aquests procuradors prometien per les places dels pobles o en reunions més dissimulades i secretes. Segons el monarca, aquests que s'autoanomenaven procuradors eren pocs, però molt atrevits i el que feien i deien podia desembocar en avalots populars; el seu públic eren "la gent menuda e grossera" i el seu objectiu, perseguir "los regidors e majors"; els procuradors prometien aconseguir grans coses sense despeses ni danys, però el rei afegia que, en contrast amb aquestes promeses, demanaven hàbilment, amb "grans maneres"

¹ Aquest treball forma part del projecte de recerca "Entre la Península Ibérica y el Mediterráneo. Interacciones políticas, económicas y culturales en la Baja Edad Media, concedit pel Ministerio de Educación y Ciencia (HUM2004-00916). Es beneficia també del l'ajuda concedida al "Grup de recerca consolidat La Corona catalano-aragonesa, l'Islam i el món mediterrani", pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya per el període 2005-2009 (SGR2005193).

² A. Santamaría, *El reino de Mallorca en la primera mitad del siglo XV*, IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón, 1955, p. 14-16.

com deia la carta reial, un vextigal amb l'excusa de la dita procuració, petició que el monarca qualificava d'extorsió.

El rei mencionava en la seva carta els avalots que hi havia hagut en altres regnes i els usava com a exemple per mostrar que calia tallar aquests moviments populars abans que esdevinguessin violents. El monarca devia pensar, segurament, en Anglaterra, on aquell mateix any hi havia hagut greus disturbis, o en França i Flandes, on hi havia hagut revoltes, o en Itàlia, on duraven encara les dels Ciompi³. Aquestes notícies es propagaven ràpidament i contribuïen a modificar les actituds mentals davant de la revolta, que esdevenia una idea menys excepcional, menys perversa entre aquells que tenien greuges contra els qui detentaven el poder polític o econòmic. De la banda dels qui governaven, solien provocar més rigidesa envers els problemes socials propis, pel temor a l'aparició de revoltes similars a les seves terres. Pere el Cerimoniós tingué aquesta reacció i, en comptes d'investigar les causes del malcontentament, decidí que el que calia fer era reprimir aquell moviment abans que esdevingués perillós. El Cerimoniós manà, doncs, al governador que s'informés secretament, empresonés els responsables d'aquest moviment i els retingués fins a nou manament, al mateix temps que li recomanava de fer justícia segons les franceses⁴.

Podem considerar que la pragmàtica de Tortosa de 1382 fou una conseqüència d'aquesta alarma de la cort pels perills de revolta que podia comportar l'agitació que s'observava entre els forans. El nombre de membres del Consell General de l'illa, que la pragmàtica de 1373 havia fixat en 100 persones⁵, es reduí: 64 foren atribuïts a la Ciutat i 26 a les viles foranes, tots designats a dit; els 64 de la ciutat pel rei i els 26 de les viles foranes pel procurador; el càrrec de conseller era, a més, vitalici. L'elecció dels jurats s'havia de fer pel sistema d'insaculació, és a dir a sort a partir de llistes de noms de persones posats en rodolins de cera en una bossa per cada estament. Dos anys després, el rei era conscient que la pragmàtica de Tortosa no havia aconseguit l'objectiu i en redactà una altra que, però, no arribà a ésser promulgada; generalment els alts estaments ciutadans procuraven buidar de contingut les pragmàtiques reials amb concessions puntuals⁶.

Les peticions dels forans al rei el 1386

Els forans no emprengueren el camí de la subversió i de la revolta que temia el rei Pere sinó que intentaren convèncer la Corona que les seves queixes eren justificades i que les peticions que presentaven eren raonables i perfectament assumibles per part del monarca. En Ramon Mosqueroles, de Sóller, fou el síndic encarregat de presentar al rei les queixes i les súplices dels forans, l'any 1386, poc abans que el rei morís. Fou el representant de la via de la moderació i del diàleg amb les autoritats.

Les propostes presentades per Mosqueroles al monarca foren recollides més tard en la resposta que hi donà el 1390 Joan I. El primer dels capítols de la súplica deia que atès que els forans només tenien 26 vots al Consell General, contra 64 de la Ciutat, i que la Ciutat defensava la tesi que la majoria simple bastava per aprovar qualsevol qüestió, l'opinió dels forans no tenia cap pes i ho decidia tot la Ciutat a la seva conveniència, per tant, els forans demanaven que no es pogués decidir res sense el consentiment de la major part dels representants forans.

En el segon capítol, els forans es queixaven del fet que els representants de la ciutat havien creat una comissió restringida de deu membres que, juntament amb els jurats, estudiava i decidia la major part dels afers que hauria hagut de tractar el Consell General; en aquesta comissió els forans només hi tenien dos representants, mentre que la Ciutat, entre els jurats i els restants vuit membres de la comissió, n'hi tenia catorze; evidentment, l'opinió dels forans no comptava res i a més la informació no els arribava a tots com calia; els forans demanaren la supressió de la comissió restringida i que tots els afers haguessin de passar pel ple del Consell General, en el qual, d'acord amb la primera petició, caldria l'assentiment de la major part dels membres forans per a l'aprovació de qualsevol qüestió.

³ R. Hilton, *Siervos liberados: los movimientos campesinos medievales y el levantamiento inglés de 1381*, Madrid, Siglo XXI, 1978. Vegeu la cronologia d'aquests moviments subversius a M. Mollat-Ph. Wolff, *Uñas azules, Jacques y Ciompi. Las revoluciones populares en Europa en los siglos XIV y XV*, Madrid, Siglo XX, 1976, p. 120-121.

⁴ ACA, C, reg. 1275, f. 33 r. (1381, novembre, 22).

⁵ Aquesta pragmàtica ja havia significat una reducció de membres perquè la xifra anterior era de 200: ACA, C, reg. 1432, f. 170 r.-172 v. (1373, desembre, 15). A. Santamaría, *El reino de Mallorca en la primera mitad del siglo XV*, p. 21 i A. Santamaría, *Mallorca en el siglo XIV*, "Anuario de Estudios Medievales", 7 (1970-1971), p. 200-202.

⁶ La pragmàtica de 1382: ACA, C, reg. 1445, f. 59 v.-65 v. (1382, novembre, 28). A. Santamaría, *Mallorca en el siglo XIV*, p. 204-205.

El tercer capítol afirmava que feia temps -però no pogueren concretar si feia deu, vint, trenta o quaranta anys- el governador havia aprovat una ordinació, en nom del rei Pere, per la qual els síndics de les viles foranes tenien dret a ésser en el Consell General, però després el governador havia designat determinades persones de les parròquies foranes per a ésser-hi (ja hem comentat que arran de la pragmàtica de 1382 els membres del Consell General foren designats a dit pel governador). Els forans demanaren, doncs, que els síndics fossin presents en el Consell General, ja que eren els que estaven més ben informats dels afers locals perquè eren els regidors i administradors de les viles.

El quart i el cinquè capítol posaven al descobert l'opacitat del funcionament del Consell General. Els forans demanaven que el notari del Consell General prengués nota del nombre i del nom dels consellers que estaven d'acord amb les propostes i dels que hi eren en desacord perquè en poguessin tenir informació. Ho havien demanat ja, però els jurats i els consellers de la ciutat no ho havien permès. D'altra banda, procuraven evitar que els síndics rebessin còpia de l'acta de les reunions del Consell General a fi que no tinguessin constància dels afers tractats ni poguessin procedir contra els greuges que els feien. Els forans demanaren, doncs, que el rei disposés que el notari del Consell hagués de lliurar acta de les sessions, sense triga, quan les universitats foranes ho demanessin, així com de les escriptures que afectessin les universitats foranes. El sisè capítol destacava les nul·les garanties d'imparcialitat per als forans que suposava el fet que el càrrec de notari del Consell General fos ocupat precisament per Antoni Castell, que era un dels consellers de la ciutat i dels que més s'oposaven a les peticions de les viles foranes. Per tant, el síndic Mosqueroles havia demanat que fos destituït i substituït per una persona apta i imparcial i que no resultés sospitosa a cap de les parts.

El capítol setè es referia a l'auditoria dels comptes de l'illa. El 22 de març de 1381 els jurats de la Ciutat de Mallorca i els clavis del regne s'havien compromès, en un document validat pel governador de l'illa, a mostrar els comptes dels diners comuns cada any als síndics de les universitats foranes, al cap de cert temps. A més s'havien compromès a lliurar als síndics les imposicions d'algunes universitats foranes que pujaven a mil lliures mallorquines de menuts cada any, però ni havien retut comptes ni havien lliurat aquesta quantitat anual als síndics, per tant el síndic Mosqueroles havia demanat al rei el compliment d'aquest compromís.

Un altre dels greuges dels forans, que formava el capítol vuitè, era una reivindicació antiga. L'any 1355, el regne de Mallorca havia concedit al rei Pere 10.000 lliures per al socors de Sardenya. No sabem per quin motiu aquesta quantitat en tot o en part no fou lliurada finalment i calia restituir a les universitats foranes el que els pertocava, una quantitat que no s'especifica, només que s'havia de lliurar en pagues anuals durant vuit anys. Malgrat les requestes dels síndics forans, aquestes quantitats no havien estat tornades i, per tant els forans demanaven la intervenció reial perquè fossin pagades.

El capítol novè, la qüestió de la carn, presentat pels forans el 1386 es referia al proveïment de carn per a la venda a les carnisseries. Segons els forans, hi havia un acord antic pel qual la carn s'havia de vendre a la Ciutat i fora al mateix preu, a fi que hi hagués igualtat entre tots. Però els jurats, per tal de tenir més abundància de carn, havien decidit fer vendre la carn de moltó a dos diners més per lliura a la Ciutat que a fora i així ho havien fet ordenar pel mostassaf, amb la qual cosa la part forana patia desabastament. Els forans demanaven, doncs, que l'ordinació fos revocada.

L'elecció de missatgers per enviar al rei o a altres persones o institucions per afers comuns era un altre dels greuges que tenien els forans contra la Ciutat. Les despeses anaven a càrrec de la Ciutat i de les universitats foranes, però els missatgers eren només de la Ciutat, per la qual cosa únicament procuraven el profit de la Ciutat o bé demanaven, directament, coses contra els forans. El síndic Mosqueroles demanà, doncs, que dels missatgers elegits, tant si eren dos com tres, un hagués d'ésser escollit per les universitats foranes.

El capítol onzè i darrer era molt important. Constatava que la Ciutat abusava en l'administració dels diners comuns provinents de cises, imposicions i ajudes i per tant demanava que les

universitats de les viles foranes poguessin recaptar i administrar les talles, cises i ajudes a les viles, vendre-les si convenia i amb els diners obtinguts redimir censals i altres càrrecs i pagar la part que els pertocà en els subsidis i que els jurats de la Ciutat no poguessin intervenir en l'administració dels diners dels forans.

Quan Ramon Mosqueroles presentà els capitols al rei hi havia també a la cort els síndics de la Ciutat, Jordi Brondo i Antoni Castell, que feren una primera resposta a la petició dels forans. Després, ja durant el regnat de Joan I, que succeí el seu pare l'any 1387, els jurats i síndics de Mallorca foren citats diverses vegades a la cort, a requesta de Ramon Mosqueroles, a fi de tractar de la súplica dels forans. Els jurats es negaren sistemàticament a acudir-hi al·legant que Ramon Mosqueroles no podia fer citar la Ciutat de Mallorca fora de l'illa i afirmaven que ni el rei Pere ni el rei Joan no podien conèixer aquesta causa fora de Mallorca, segons les franqueses i privilegis de què gaudien; a més, asseguraven que hi havia un compromís entre ambdues parts, Ciutat i forans, per tal de solucionar les qüestions que els separessin⁷.

Mentre la resposta reial a les demandes presentades pels forans s'allargava a causa de la negativa de la Ciutat a comparèixer a la cort per aquesta qüestió, Joan I decidí modificar la pragmàtica signada pel seu pare l'any 1382 i l'any 1387 publicà una altra pragmàtica que eliminava el caràcter vitalici del càrrec de membre del Consell General i les pràctiques monopolístiques i ampliava la base social de reclutament. Els membres del consell passaren a 111, dels quals 80 havien d'ésser de la ciutat, 20 per estament, i 31 de les viles foranes; s'establí la renovació esglaonada dels càrrecs del Consell, la incompatibilitat del càrrec amb altres oficis públics i es prohibí que el càrrec recaigués en més d'un membre de la mateixa família (pare-fill, sogre-gendre, germans)⁸.

Mentrestant la demanda presentada pels forans l'any 1386 continuava el seu curs. L'any 1389, aprofitant la presència dels síndics de la Ciutat de Mallorca a les Corts generals de Montsó, el rei donà una sentència interlocutòria que declarà que la Ciutat de Mallorca estava obligada a respondre davant del rei i el seu consistori en la causa de la súplica presentada pels forans, perquè tocava l'estament general del regne, llevat dels capitols setè i vuitè que foren considerats més particulars i confiats al governador de Mallorca perquè els resolgués. No obstant aquesta sentència, la Ciutat de Mallorca continuà negant-se a comparèixer i el 17 d'octubre de 1390, el rei dictà la sentència definitiva del procés incoat per misser Francesc d'Ortignes com a relator, davant del vicecanceller pels regnes de Mallorca i de Sardenya i pel principat de Catalunya, misser Pere Sacalm, i del ple del seu consell, en el qual hi havia molts doctors, llicenciats i savis en dret; hi fou present també Ramon Mosqueroles, acompanyat per Galceran Maiferit, del lloc de Selva.

La sentència tornava a canviar el nombre de membres del Consell General de Mallorca i disposava que els de la Ciutat, compresos els jurats, fossin seixanta i els dels forans trenta-sis, amb un total de 96; disminuïen els representants de la ciutat i augmentaven els de les viles foranes i, sobretot, canviava el sistema d'aprovació dels afers que, de la majoria simple, passava a requerir la majoria de dos terços dels membres presents. L'elecció dels membres de la ciutat s'havia de fer la vigília de Nadal davant del governador o del seu lloctinent pel sistema de rodolins; primer 14 representants de l'estament dels cavallers, que s'havien d'extreure d'una bossa amb 20 rodolins, que amb el cavaller que era jurat de la ciutat eren 15; després, tretze representants de l'estament dels ciutadans, que s'havien d'extreure d'una bossa amb 20 rodolins, i que amb els dos jurats ciutadans també sumaven 15; i el mateix calia fer amb la bossa de rodolins dels mercaders i amb la dels menestrals. Un nen de sis a set anys havia d'ésser l'encarregat de treure els rodolins, després de remenar bé la bossa, i l'escrivà havia de prendre nota de tots els noms que havien estat elegits.

Pel que fa als consellers forans, Inca, Sóller, Pollença, Sineu, Manacor, Lluçmajor i Alcúdia podien escollir dos consellers cadascuna; Porreres, Rubines, Muro, Artà, Selva, Felanitx, Alaró, Campos, Sencelles, Petra, Montuïri, Valldemossa, Bunyola, Andratx, Santa Margarida de Muro, Sant Joan de Sineu, Castellitx i Uialfas un cadascuna, mentre que altres vuit parròquies s'havien de repartir quatre llocs, alternant-se cada any; el primer any havia de tocar a Santanyi, Esporles, Santa Maria del Camí i Puigpunyent; mentre que el segon any havia de tocar a Campanet, Calvià, Escorca i Marratxí. A més el rei designava a dit cinc persones, llista que envià tancada amb el contrasegell perquè fos oberta pel governador, el qual havia de posar cada nom en un paperet, els

⁷ El resum dels capitols presentats per Ramon Mosqueroles es troba als primers folis de la sentència pronunciada pel rei sobre aquesta qüestió: ACA, C, reg. 1993, f. 147 r.-150 r. (1390, octubre, 17).

⁸ A. Santamaría, *Mallorca en el siglo XIV*, p. 209-210.

havia de posar en rodolins de cera i els havia de barrejar a la bossa on hi havia els noms dels 31 consellers que hi havia llavors⁹. La vigília de Nadal s'havien de treure nou rodolins i les persones a qui corresponien havien de sortir de la bossa i ésser substituïts per nou persones noves, com també els que haguessin mort. Pel que feia al segon capítol de les queixes dels forans, la comissió restringida, es mantenia però amb 28 membres: els sis jurats i tres persones més de cada estament, és a dir, 18 en total per la Ciutat i deu pels forans. Els dotze representants dels estaments de la Ciutat havien d'ésser escollits pel Consell General, pels seixanta consellers de la Ciutat, mentre que els deu dels forans, havien d'ésser elegits pels membres de fora del mateix Consell; les decisions també havien d'ésser preses per les tres quartes parts del total.

Respecte al capítol tercer, és a dir sobre la possibilitat que els síndics fossin al Consell General, el rei decidí que el dia de Sant Julià, com havien acostumat, podien elegir deu representants, que podien ésser en tot o en part dels trenta-sis consellers que els pertocaven en el Consell General. Cal dir que la resposta no resulta gaire clara perquè no se sap quina funció tenien els síndics designats que no fossin consellers. Pel que fa als capítols quart i cinquè, el monarca concedí que l'escrivà del consell hagués de redactar l'acta recollint els acords presos i si havien estat adoptats pels dos terços dels membres o més; de la mateixa manera havia de redactar l'acta del Consell menor, però en cap cas havia d'entrar en la descripció dels vots personals; l'escrivà hauria de lliurar trasllat dels acords presos, tant al Consell General com al menor, als forans, si ho demanaven. El monarca considerava que el sisè capítol ja estava solucionat en la pragmàtica sanció sobre el regim del regne que havia atorgat.

La demanda del novè capítol fou remesa pel rei a la decisió del Consell General de Mallorca o al Consell Menor; si aquests consells no es posaven d'acord havia de prevaler una sentència del rei Sanç, mentre que la petició respecte a la composició de les missatgeries, fou decidida pel rei de manera que, si els missatgers eren tres, un havia d'ésser elegit pels forans, si eren dos, també un havia d'ésser forà; les missatgeries per afers comuns del regne no havien d'ésser d'una persona llevat que així es decidís per l'àmplia majoria acordada.

El darrer capítol de les demandes foranes fou resolt d'una manera més restrictiva, sense concedir l'autonomia administrativa que demanaven els forans; el rei els atorgà però, que fos forà un dels dos clavaris que haurien d'administrar els diners comuns. Haurien d'ésser escollits en els dos dies abans de Nadal pel consellers forans un i pels consellers ciutadans l'altre. Cap clavari no podria dependre dels diners sense el consentiment de l'altre; si un cop pagades les despeses comunes la ciutat demanava diners per cobrir despeses pròpies, els clavaris li podrien tornar diners, sempre que les viles foranes recuperessin també la quantitat que els pertocava a la mateixa raó. El monarca disposà igualment que el Consell General o el Menor escollissin un canviador que guardés el diner comú, el qual no podria lliurar-ne res sense el consentiment de tots dos clavaris. Tant el canviador com els clavaris havien de prestar jurament i homenatge en mans del governador de comportar-se bé en el càrrec sota pena de 500 lliures. A la fi de cada any els clavaris haurien de retre comptes a les persones designades pel Consell General. Els clavaris podien ésser substituïts, si es considerava convenient, per la part que els havia nomenats i el canviador també podia ésser substituït igualment.

El rei es reservà, però, el dret de rectificar la seva declaració o sentència, si li semblava bo per al regne, després d'escoltar ambdues parts¹⁰. El Prof. Santamaría creia que aquesta declaració no arribà a posar-se en pràctica, per l'oposició de la Ciutat¹¹, però era un document reial, dotat de totes les mesures executives habituals i el rei manà al governador reial que la fes complir, com també les concessions fetes als menestrals.

Amb aquesta declaració, semblaven encaminades cap a una bona resolució les queixes, del tot justificades, i les demandes dels forans.

⁹ Al final del document copiat en el registre hi ha els cinc noms escollits pel rei: **Pere Albertí, d'Alcúdia; Tomàs Mercer, de Sant Joan de Sineu; Pere Oliver, de Castellitx; en Bennàsser, de Campaner, i en Domingo Malferit, d'Escorca.**

¹⁰ ACA, C, reg. 1993, f. 147 r.-155 r. (1390, octubre, 17).

¹¹ A. Santamaría, *Mallorca en el siglo XIV*, p. 212-213, on resumeix breument aquest llarg document, bàsicament la declaració del rei.

Les queixes dels menestrals

Mentrestant, altra gent de Mallorca s'havien presentat també a la cort per expressar queixes, es tractava dels menestrals, que volien participar en el govern tant de la ciutat com de les viles perquè se sentien maltractats quan es pagaven talles, és a dir contribucions comuns que es dividien entre els veïns segons la riquesa de cadascú. Per l'agost de 1390, dos síndics dels menestrals, Llorenç Màger i Francesc Vives, teixidors, visitaren la cort de Joan I a Barcelona per queixar-se de la revocació d'una autorització reial precedent perquè els sobreposats i caps de cada ofici poguessin reunir-se en presència del governador del regne per tractar d'afers d'interès públic, per nomenar procuradors i fer una bossa comú; segons els menestrals aquesta concessió havia estat molt útil, mentre que els jurats de la Ciutat de Mallorca, en donaren molt males informacions i en demanaren la revocació. A la cort s'hi presentà també Antoni Castell, síndic dels jurats mallorquins; com que uns i altres no es posaren d'acord, el rei confià la tasca d'escoltar ambdues parts i de trobar una solució a la controvèrsia als seus consellers i promotors de negoci, Macià Castelló, doctor en lleis, Esperandeu Cardona, jurisperit, i Antoni de Navés, amb l'encàrrec de sentir ambdues parts i decidir. Malgrat l'oposició del síndic dels jurats, que deia que la resolució dels consellers era contrària a les franqueses i al dret comú, el rei concedí als menestrals que poguessin reunir-se, però només en el castell reial i en presència del governador o de la persona que ell designés, a fi de poder nomenar dos d'entre ells, que podrien demanar que els mostressin els comptes de la ciutat i del regne. Els dos sobreposats d'ofici elegits podrien taxar els oficis per poder cobrir les despeses comuns; els elegits podrien ésser substituïts per altres persones, amb el consentiment del governador, si els primerament elegits no podien ocupar-se dels afers, fins que els comptes esmentats haguessin estat examinats. El rei disposava que els sobreposats només podrien ocupar-se dels afers concedits i no d'altres, però sembla que la concessió per revisar els comptes de la ciutat i regne era prou important. D'altra banda, el rei afirmava que aquesta concessió no havia d'afectar ni les franqueses ni els privilegis i llibertats de Mallorca, sens dubte per a tranquil·litzar els jurats i els detentors del poder a la ciutat, que veien qüestionada la seva administració¹².

¹² ACA, C, reg. 1994, f. 87 r.-v. (1390, agost, 31).

Els mateixos sobreposats demanaren al rei que nomenés quatre persones per a revisar els comptes de diverses anualitats i aprovar-los o impugnar-los. Aquestes quatre persones foren nomenades pel governador i després revocades pel rei i nomenades de nou pel Consell General, però el síndic dels jurats, Antoni Castell, al·legà que els comptes ja eren revisats per tres auditors ordinaris cada any, segons com era establert a les pragmàtiques del regne; malgrat tot es mostrà conciliador i disposat a arribar a un acord si aquests auditors eren sumats als quatre extraordinaris, tenien una missió limitada a revisar els comptes i s'assegurava que la cessió no implicaria cap perjudici per a les franqueses del regne. Les discussions sobre aquest punt duraren alguns dies a la cort i finalment la solució fou confiada als mateixos consellers reials que havien arbitrat el primer acord. La decisió fou que la revisió de comptes fos confiada als quatre auditors extraordinaris i als quatre ordinaris però amb facultats àmplies d'examinar els comptes i d'aprovar-los o impugnar-los per anualitats i de demanar als que hi estiguessin obligats a fer les restitucions que fossin pertinents; no s'exigia el quorum de tots i es donava per bo el que decidissin sis i fins i tot cinc, si algun dels auditors tenia algun impediment. Si es descobria algun frau, hauria d'ésser castigat severament; el rei, com en la concessió anterior, establí que no havia de resultar en perjudici de les franqueses i privilegis del regne¹³.

¹³ ACA, C, reg. 1994, f. 88 r.-89 r. (1390, agost, 31).

L'atac al call jueu l'any 1391

El rei havia fet també una ordinació amb diverses disposicions útils per al bé públic, a petició dels menestrals, els quals s'havien encarregat de presentar-la al governador. Però els jurats s'havien oposat a l'entrada en vigor d'aquestes ordinacions i havien enviat a la cort Antoni Castell per protestar perquè no s'havia seguit la via acostumada. També en aquest cas el rei havia confiat la decisió de la controvèrsia als seus consellers Macià Castelló, Esperandeu Cardona i Antoni de Navés, que aconsellaren que les ordinacions fossin enviades als jurats i que aquests les estudies- sin i, un cop estudiades, presentessin al governador les disposicions que els semblessin útils i

necessàries a fi que les fes observar. En aquest punt, doncs, el rei cedí a les queixes dels jurats, que s'havien lamentat del procediment seguit. Al mateix temps el monarca informà el governador de Mallorca dels enfrontaments que hi havia hagut a la cort entre el missatger dels jurats de la Ciutat i regne de Mallorca, Antoni Castell d'una banda, i Pere de Santpere, notari, Llorenç Màger i Francesc Vives, de l'altra i la solució trobada, que constava en cartes patents que li serien presentades i li manava que procurés que les persones que havien de revisar els comptes per aprovar-los o impugnar-los poguessin portar a terme la tasca sense cap impediment. Més endavant, el 12 de setembre, li recomanà la qüestió de les ordinacions enviades als jurats perquè les estudiessin, una de les quals postulava la supressió d'alguns càrrecs i la disminució de salaris; el rei volia que el governador l'informés de la resposta dels jurats¹⁴.

El rei havia intentat solucionar les qüestions que comportaven malestar a Mallorca, però la tensió acumulada durant anys esclatà amb la guspira dels pogroms antisemites, que s'estengueren pels regnes peninsulars, a partir de Castella, durant l'any 1391. Llavors els elements moderats i negociadors, tant de forans com de menestrals, quedaren superats pels elements radicals, que optaren pel camí de la violència. Aquest desbordament fou possible perquè els líders més significats i amb més prestigi eren, precisament, a la Península per tal de negociar amb el rei. Llorenç Màger i Eloi Rovira, representants dels menestrals i Ramon Mosqueroles, sindic dels forans, havien fet una primera tanda negociadora a la cort, a Saragossa, per tal de solucionar la querella entre la mà major de la Ciutat de Mallorca, d'una banda, i els menestrals de l'altra. La declaració del rei sobre aquesta qüestió no havia plagut als negociadors, que havien marxat cap a Barcelona a fi de tornar a Mallorca, però el rei es repensà i els cridà novament a la cort per continuar les negociacions; mentre ells marxaven cap a Saragossa es produí l'avalot contra els jueus i la revolta forana¹⁵.

Efectivament, una onada de violència contra els barris jueus havia recorregut la península ibèrica des d'Andalusia i havia arribat a València, on també foren atacats els moros, el 9 de juliol. Tal com abans s'havia esdevingut a València i altres viles valencianes i succeí a Barcelona poc després, també a Mallorca es produí un esclat de violència contra els jueus; el 2 d'agost, forans i menestrals atacaren i saquejaren el call de Ciutat de Mallorca i sembla que el dia anterior havien atacat els jueus d'Inca. Com diu Wolff, l'antisemitisme s'alimentava en la vella idea de la responsabilitat col·lectiva i hereditària dels jueus en la passió de Jesucrist, però hi havia també, barrejades, altres motivacions de política municipal, a Barcelona, de qüestions socials etc.¹⁶. A Mallorca hi hagué, com a la ciutat comtal, altres causes per a la revolta: les reivindicacions polítiques i econòmiques dels forans i dels menestrals que feia temps que duraven, com hem pogut veure. Se sap, a més, que hi hagué atacs contra cases de ciutadans, els que els revoltosos identificaven amb males pràctiques polítiques i econòmiques. Foren segurament aquests atacs els responsables de la mort d'alguns cristians, amb xifres que varien segons les fonts, 300 cristians i uns 180 jueus, segons una, i 3 cristians i 300 jueus segons el notari Salzet¹⁷.

Una aspiració: ésser "richs hòmens". Al costat de les reivindicacions no aconseguides encara i de l'antipatia difusa envers els jueus hi havia causes més primàries per a la revolta. Eren pobres i volien ésser rics. Ens ho diu una de les cartes del rei, escrites poc després dels esdeveniments: esperaven que "serien richs hòmens"¹⁸. Era gent prou arraixada per creure, amb un cert punt de candidesa, que era possible capgirar la situació social de sota a sobre, però també era prou realista per saber que un dels pocs camins que hi havia perquè un pobre pogués esdevenir ric de cop i volta era participar en un saqueig i trobar diners o objectes de valor. Si era un saqueig en el curs d'una guerra era legal, bé que calia seguir unes certes regles per al repartiment del botí. Un saqueig prohibit no tenia el control del botí, però era més perillós; això no obstant, el fet que els atemptats contra els jueus s'haguessin produït en cadena, devia fer suposar que el perill de càstig seria menor, si hi havia tants culpables. A més, les autoritats estarien tan ocupades apagant tants focs que les accions individuals passarien desapercabudes. És el que devien pensar els que van participar en l'assalt al call, que tenien encara la religió per acabar de justificar la seva acció.

Segons el relat de Quadrado, el 2 d'agost al matí molts pagesos de diversos pobles s'havien concentrat al camí d'Inca, prop de la Ciutat de Mallorca; el governador, acompanyat per altres oficials a cavall, hi acudí per tal de convèncer-los que es retiressin i intentà negociar-hi; no ho acon-

¹⁴ ACA, C, reg. 1994, f. 89 r.-90 r. (1390, agost, 31 i setembre, 12).

¹⁵ ACA, C, reg. 1961, f. 135 r.-136 r. (1391, octubre, 16). Carta del rei a misser Bernat Despont recordant aquests fets.

¹⁶ Ph. Wolff, *Reflexions sur les troubles sociaux dans les pays de la Couronne d'Aragon au XIVe siècle*, «VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón» (València, 1967). *La Corona de Aragón en el siglo XIV*, València, 1969, II, I, p. 95-102. Id. *Le pogrom de 1391 en Espagne. Crise sociale ou non?*, a *Regards sur le Midi médiéval*, Toulouse, Privat, 1978, p. 511-523 (publicat abans, traduït a l'anglès a "Past and Present", 50, 1971, p. 4-18). J. Riera Sans, *Los tumultos contra las juderías de la Corona de Aragón en 1391*, "Cuadernos de Historia. Anejos de la revista Hispania", VIII (1977), p. 212-225; Id., *Estrangers participants als avalots contra les juderías de la Corona d'Aragó el 1391*, "Anuario de Estudios Medievales", 10 (1980), p. 576-583.

¹⁷ J.Fc. López Bonet *La revolta de 1391: efectivament crisi social*, a "XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó", Comunicacions, I. *El regne privatiu de Mallorca i la Mediterrània*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Balearics, 1989, p. 119-120, concretament p. 113.

¹⁸ ACA, C, reg. 1961, f. 95 v.-96 r. (1391, setembre, 8).

seguí i fou colpejat i ferit per la turba enfurismada, que, a més, matà el cavall d'un dels seus acompanyants. Ningú els pogué aturar ja, després d'aquest incident, i aquells homes es llançaren a atacar el cali. A l'interior de la ciutat se'ls reuniren gent de les capes populars per tal de participar en el saqueig. Com dèiem abans, molts jueus foren morts, altres foren obligats a convertir-se, mentre que altres pogueren fugir i refugiar-se en llocs segurs. El govern de l'illa trigà uns dies a poder reaccionar, perquè el governador quedà pràcticament assetjat al seu palau, però quan pogué actuar disposà que fossin llevats timons i veles de totes les embarcacions, perquè els culpables no poguessin fugir, i ordenà la busca i captura del batlle del rei a Mallorca, Lluís de Bellviure, que s'havia posat, sorprenentment, al costat dels revoltats. Bellviure aconseguí fugir a Menorca, des de Sòller i hi fou capturat quan intentava marxar en una nau de venecians¹⁹; no tenim constància de tot el periple que seguí, però pel setembre era en mans del comanador d'Uldecona, Jofre de Canaval, a qui el rei reclamà que lliurés aquest personatge, "hom de vida malvada", a Francesc Sagarriga, conseller i uixer d'armes, que el portaria al monarca "ferrat e ben guardat" a fi que fos castigat com mereixia, pels detestables crims comesos contra el sobirà²⁰. Fou portat, efectivament, a Mallorca ben guardat i d'aquí a Barcelona, amb el procés que li havia estat incoat; hi fou decapitat el 26 de gener de 1392 i el seu cap fou posat a dalt de l'antena d'una barca de tràfec de Mallorca²¹.

Durant aquest període de temps en que el poder estigué pràcticament en mans dels insurgents, els menestrals aconseguiren, el 14 d'agost, la concessió de franquícia de les imposicions que gravaven els productes alimentaris i la venda de roba al detall, franquícia que havia de beneficiar tant els habitants de la ciutat com els de fora. Però aviat el governador pogué reaccionar i ordenar l'execució d'aguts caps de la revolta²².

Potser per aquest motiu, forans i menestrals tornaren a adoptar una actitud amenaçadora. A la fi d'agost de 1391 havien aparegut, fixades a la porta del castell reial, a la porta de la "sala"²³ i a altres llocs de la ciutat unes cèdules o papers, que el governador s'afanyà a enviar al rei. No en coneixem el contingut, però segurament devia ésser de caire revolucionari o amenaçador.

A més d'enviar aquestes cèdules al rei, el governador de Mallorca i els jurats de la Ciutat li havien exposat els perills que comportaven les commocions populars. El monarca aprovà el que havien fet per pacificar el regne i castigar els malfactors i els encoratjà a prendre totes les mesures possibles en aquest sentit. Prometé que aniria personalment a Mallorca, no pas tot seguit, perquè primer havia d'anar a Barcelona, però mentrestant els informà que els enviaria alguna persona notable amb tropes per posar ordre i preparar la seva arribada. Manà al governador que publicqués una crida per la ciutat i les parròquies foranes notificant que el rei posava sota la seva custòdia tots els habitants de Mallorca, tant cristians com jueus, i els seus béns i declarà que, qui gosés perjudicar-los, cauria en pena de traïció i seria considerat enemic. Era un advertiment que el càstig seria duríssim, inclosa la confiscació de béns²⁴. Però els jurats, a petició dels caps dels oficis i dels forans, protestaren al governador pel manament reial, que estimaven contrari a les franquies del regne, perquè elevava crims comuns a delictes de lesa majestat i perquè no seguia el procediment judicial establert, i el governador hagué de suspendre l'aplicació del manament reial²⁵.

El 30 de setembre, molts forans armats s'havien reunit al vinyet entorn de la Ciutat i amenaçaven que hi entrarien per calar foc a alguns llocs. Els jurats, per tal d'allunyar-los, els havien concedit uns capitols que els havien demanat, que inhabilitaven perpètuament tots els que haguessin usat malament dels càrrecs públics, confirmaven l'abolició de tots els impostos, cancel·laven els crèdits usuraris tant a jueus com a cristians, disposaven que els censals poguessin redimir-se pel valor nominal, que els censos en espècie es reduïssin a diners, que hi hagués moratòria per als deutes; que disposaven que es seguissin els estils curials de Mallorca en l'abreviació de plets i que fossin destituïts l'advocat Llobera, en Sala i Antoni Castell, que ocupaven els càrrecs d'assessor, síndic i notari de la ciutat, respectivament; els capitols preveïen el torn anual en els oficis de la ciutat i la modificació del funcionament o de la composició dels òrgans de govern de l'illa per tal d'assegurar el consentiment dels forans en les decisions preses, una reivindicació, aquesta darrera, que negociaven feia temps amb la Corona: caldria la majoria de tres quartes parts dels vots als acords del Consell General, on havien d'ésser-hi presents els síndics forans, i la presència de deu síndics forans en un Consell Menor compost per 30 membres, on els acords s'haurien de prendre amb les quatre cinquenes parts dels vots²⁶.

¹⁹ P. Piferrer J.M. Quadrado, *España, sus monumentos y artes, su naturaleza e historia. Islas Baleares*, Barcelona, 1888, p. 211-214. J. Riera, *Estrangers participants*, p. 583.

²⁰ ACA, C, reg. 1961, f. 95 v. (1391, setembre, 9).

²¹ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 227. *Manual de Novells Ardits, vulgament apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, l. 1390-1446, publ. per F. Schwartz i Luna i F. Carreras i Candi, Barcelona, 1892, p. 25.

²² J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 215. J.Fc. López Bonet *La revolta de 1391*, p. 114.

²³ Segurament la "sala" devia ésser la casa o palau del municipi.

²⁴ ACA, C, reg. 1961, f. 90 v. i 91 r. (1391, setembre, 3).

²⁵ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 216.

²⁶ El contingut dels capitols a J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 216-217. J.Fc. López Bonet *La revolta de 1391*, p. 114-115.

Malgrat aquestes concessions tan importants, els forans continuaren a la rodalia de la Ciutat, talant vinyes i destruint cases. El governador i els jurats tornaren a enviar missives al rei per informar-lo de la situació i del contingut dels capítols que havien hagut de concedir. El 8 de setembre, Joan I ja sabia què passava i tornava a repetir la seva promesa d'anar a Mallorca i d'enviar-hi algú amb tropes, però continuava amb la idea que primer havia d'anar a Barcelona per castigar els responsables de la destrucció i saqueig del call i d'altres excessos que s'hi havien fet. Mentre el rei continuava ben lluny, a Saragossa, el governador i els jurats havien de cercar la manera de preservar la Ciutat i el regne de mals majors²⁷.

Naturalment, les autoritats illenques ja havien pres totes les mesures de seguretat possibles. El governador havia ordenat que la gent dels gremis es reunís i es posés a les ordres dels seus caps i que es vigilessin les portes de la ciutat i les places. Havia manat que es tanquessin les botigues i que només s'obriessin les de queviures i havia prohibit que els esclaus sortissin al carrer i que els mariners estrangers entressin a la ciutat, atès el paper important que havien tingut en els disturbis de Barcelona, i prohibí també la sortida dels conversos jueus cap a Barbaria, a més de prohibir-los que anessin armats²⁸.

Un nou episodi de violència es produí els dies 2 i 3 d'octubre; entre sis mil i set mil homes armats assetjaren el castell reial de Bellver, on s'havien refugiat el jurat en cap, Pere Safortesa, amb altres jurats i parents, que hagueren de comprometre's a no fugir, puix que els revoltats els acusaven d'abusos; els forans eren capitanejats per Pere Mosqueroles, el fill de Ramon Mosqueroles, que es trobava negociant a la cort reial, com ja hem dit. Els forans, que sabien que els seus síndics havien estat cridats novament pel rei a Saragossa, temien que haguessin estat ajusticiats i per aquest motiu estaven tan revoltats. Finalment, com que el bisbe Lluís de Prades era absent, el seu vicari, Pere Solanes, acompanyat per Arnau Albertí, conseller dels forans, i el paraire Pere Duran, cap dels menestrals, s'encarregà de negociar amb Pere Mosqueroles. Els forans es comprometeren a retirar-se però amb garantia d'hostatges. Exigien que els fossin lliurades tres persones: l'advocat Llobera i el seu fill i el notari Antoni Castell que, com hem vist, era un dels representants més destacats dels interessos dels ciutadans, però l'alcaid del castell els assegurà que no eren al castell. Els forans imposaren uns nous capítols que radicalitzaven alguns dels ja concedits anteriorment o que s'ocupaven de reivindicacions més particulars dels forans respecte als ciutadans. Una novetat era l'exigència de l'anul·lació dels seus deutes envers els jueus, que amb deu anys d'interessos havien de considerar recuperat el capital, l'anul·lació de les penes d'excomunió imposades pels rectors de les parròquies als qui no retornessin els objectes i diners robats als jueus i la comminació a aquests de convertir-se al cristianisme o morir en el termini de vuit dies. A la publicació d'aquests capítols, els més radicals encara no estigueren prou satisfets i els esmenaren allà mateix; el governador Sagarriga hagué de prendre declaració al nunci que havia fet la crida de les ordinations, que les modificacions havien estat forçades²⁹. Durant aquesta etapa de disturbis fou assassinat un síndic forà, d'Andratx, Pere Seriol³⁰.

Naturalment, el governador s'havia afanyat, el 3 d'octubre, d'informar el rei dels darrers esdeveniments. El governador havia explicat que els forans continuaven fent grans malvestats i que ho feien perquè asseguraven que els seus síndics havien mort a terres peninsulars; per això el governador havia demanat al rei que els fes tornar immediatament, cosa que, com veurem, el monarca s'afanyà a fer. Mentre esperava el moment de poder emprendre el viatge cap a l'illa, el rei manà al governador que anés prenent totes les mesures necessàries per pacificar-la i, a més, que anés reunint informació perquè el rei pogués fer justícia després i en instruccions del 16 de novembre, li manà que impedís que cap inculpat dels avalots o que hagués ajudat els culpables no pogués sortir de l'illa³¹. Aquesta darrera recomanació no semblava necessària perquè ja havia estat aplicada molt abans pel governador, com hem comentat.

La recepció de la carta del governador determinà que el rei prengués immediatament la decisió de repatriar els síndics dels menestrals i forans, que es veia necessària per pacificar la situació, atès que els revoltats creien que eren morts. Quan s'havia produït l'avalot contra el call, el rei havia cancel·lat la negociació sobre la querella entre la mà major i els menestrals i havia autoritzat totes dues parts a marxar a Barcelona, on havien d'esperar al monarca per continuar els tractes. Però la carta del governador obligà a canviar els plans i el rei els manà que tornessin a Mallor-

²⁷ Carta als jurats de Mallorca: ACA, C, reg. 1961, f. 95 v.-96 r. (1391, setembre, 8).

²⁸ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 217. Sobre la importància dels estrangers als avalots: J. Riera, *Estrangers participants als avalots contra les jueuries*.

²⁹ El contingut dels capítols a J.Fc. López Bonet *La revolta de 1391*, p. 115-117. J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 221-222, que inclou en nota el text del capítol referent a la conversió obligada o mort dels jueus.

³⁰ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 218 i 223.

³¹ ACA, C, reg. 1961, f. 136 v. (1391, octubre, 16). El rei envià una carta similar als jurats de Mallorca el mateix dia. F. 136 r. (1391, novembre, 16).

ca i fessin tot el possible per pacificar els seus a fi que cessessin els escàndols i les dissensions. Si ho feien així els prometia remunerar-los degudament i si no ho feien els amenaçava amb càstigs exemplars. Un dels consellers reials, el jurista Bernat Despont, fou l'encarregat d'ensinistrar-los degudament per portar a terme aquesta tasca tan delicada. La lletra credencial dirigida als síndics era força tallant i amenaçadora per al cas que no fessin el que el rei volia. Hi havia el perill que els síndics, un cop tornats a Mallorca, es desentenguessin de la tasca pacificadora, per tal de no enemistar-se amb la seva gent, inclòs el fill de Ramon Mosqueroles, que s'havia distingit en el setge del castell de Bellver. Per tal d'obligar-los a posar ordre entre els seus, calia amenaçar-los a fi que tinguessin ben clar que havien de fer el que el rei desitjava. El monarca preveia llavors que no podria passar a Mallorca fins a l'estiu del 1392 i per tant calia buscar recursos pacificadors immediats; el rei prometia ocupar-se de continuar la negociació interrompuda entre menestrals i forans d'una banda i ciutadans de l'altra quan fos a Mallorca³².

³² ACA, C, reg. 1961, f. 135 r.-136 r. (1391, octubre, 16).

³³ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 223.

³⁴ J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 225.

³⁵ ACA, C, reg. 1961, f. 163 v. (1391, novembre, 21).

El 3 de novembre els tres síndics ja havien arribat a Mallorca i es presentaren al governador, tot lamentant el que havia esdevingut i la reclusió a Bellver dels jurats³³. Aquest mateix mes s'anaren reunint alguns municipis forans per declarar la seva fidelitat al rei i l'obediència al seu govern³⁴, la qual cosa demostra que Mosqueroles i els altres síndics tornats de la cort complien les ordres rebudes. Pel novembre de 1391 sembla que ja no hi havia violència, però sí tensió, cosa que explica que els jurats de Mallorca renunciessin a enviar una missatgeria al rei, al·legant el desig de no fer despeses, que potser hauria estat motiu d'enfrontament amb els menestrals, i a més decidiren no celebrar les festes de Sant Silvestre i de Santa Coloma amb les solemnitats habituals, atesa la situació del regne; potser, en aquesta ocasió, pensaven més en evitar aglomeracions de gent, que podien derivar en disturbis, que en l'estalvi de diners. El rei aprovà que prenguessin aquestes precaucions i els anuncià que viatjaria a l'illa "dins breus dies", dies que es convertiren en anys³⁵.

També és un indicatiu de major tranquil·litat el fet que, cap a la fi de novembre, el rei ordenés al governador Francesc Sagarriga que de cap manera complís ni fes complir els capítols signats pels jurats i pel Consell General del regne i que ell mateix s'havia compromès a respectar perquè havien estat aprovats no pas en la forma deguda sinó sota amenaça; el manament era molt fort i amenaçava fins i tot amb l'execució si no es complia, però immediatament després, el rei deixà la qüestió a mans del governador, que no hauria de donar publicitat a la decisió reial, si no li semblava oportú, a fi d'evitar possibles reaccions violentes. El governador interpretà que no era oportú i mantingué la carta en secret. Això no obstant, executà un parell de culpables dels avalots abans de Nadal i n'anà reunint d'altres a la presó, procedents de diversos pobles, dels qual n'executà un parell més pel gener. La publicació de la carta reial del 22 de novembre anul·lant els capítols fets sota amenaça s'esdevingué el 3 de febrer de 1392, quan el governador cregué que ja no hi havia perill de nous avalots populars³⁶.

³⁶ ACA, C, reg. 1961, f. 164 r.-v. (1291, novembre, 22). Esmentat, però sense donar signatures, com és habitual en l'obra, per J.M. Quadrado, *Islas Baleares*, p. 226 i 228.

La remissió general als habitants de Mallorca per la invasió del call clogué en certa manera la revolta, el 16 de juliol de 1392. Al document de remissió, el rei, assumint el seu paper de custodi de la justícia, declarava que havia tingut la intenció de castigar durament els culpables de l'avalot i de la resistència contra els oficials reials, però que a precs de la reina, que assumia, doncs, el paper de mitjancera misericordiosa, havia concedit la remissió, a fi d'evitar la despoblació de l'illa, atès que el governador ja havia executat una quinzena de culpables. La reina assumí un paper primordial en aquesta qüestió perquè el rei li concedí poders generals per concedir remissions o composicions pels delictes relacionats amb els atacs als calls jueus i assassinat de nombrosos jueus; en el cas de Mallorca, hi havia més delictes: resistència a l'autoritat, setge pels forans al castell de Bellver, redacció de capítols il·legals, aprovats per les autoritats per por, anul·lació dels impostos, acolliment de bandejats etc. La remissió no eximia de l'obligació de retornar els béns robats al call i de respondre civilment pels perjudicis causats. Quedaren exclosos de la remissió els que havien colpejat al governador i, en el futur en quedarien exclosos els qui impugnessin o contradiguessin la pragmàtica que pensava publicar sobre el règim de govern de l'illa. Així el rei i la reina garantien que la pragmàtica fos acceptada per menestrals i forans, que altrament serien perseguits per les revoltes de 1391³⁷.

³⁷ ACA, C, reg. 1996, f. 1 r.-2 v. (1392, juliol, 16).

Lligar el perdó a l'acceptació de la pragmàtica era una troballa per acabar amb les constants visites a la cort de ciutadans, menestrals i forans i la publicació de més pragmàtiques com

les que el rei Pere i el mateix rei Joan havien concedit i que aquest darrer enumerà en la seva introducció a la pragmàtica de Pedralbes de 1392. Per si no quedava prou clar a la remissió, el rei tornà a repetir aquest lligam entre remissions de diversa mena i la pragmàtica a la resposta a un capítol sol·licitat pels representants de Mallorca, que eren a la cort, per tal que el rei condonés a tots els habitants de l'illa bans, terces, quarts i quints i altres penes i calònies degudes fins llavors per no observar pragmàtiques sancions, ordinacions, manaments reials o del governador i d'altres oficials o per impagament de censals o violaris en els seus terminis, d'imposicions etc. El rei ho concedí però repetint que no se'n podrien beneficiar els que impugnessin la pragmàtica sanció que estava a punt de publicar³⁸.

La pragmàtica de 1392 no fou regressiva, com assenyalà encertadament A. Santamaria, malgrat tot el que s'havia esdevingut, sinó que procurà trobar un equilibri per al regiment de l'illa que no exclogués ningú, que tothom hi pogués fer sentir la seva veu i que els acords haguessin d'ésser presos per una majoria molt àmplia³⁹. Quedà tancat així aquest llarg enfrontament, durant un temps⁴⁰, no pas molt perquè el 1398, regnant ja Martí l'Humà, el virrei Hug d'Anglesola hagué de promulgar una nova pragmàtica sobre el regiment de Mallorca⁴¹. El conflicte rebrotaria amb virulència a mitjan segle XV.

³⁸ ACA, C, reg. 1996, f. 3 r.-v. (1392, juliol, 18).

³⁹ ACA, C, reg. 1996, f. 4 r.- 11 v. (1392, juliol, 20). A. Santamaria, *Mallorca en el siglo XIV*, p. 218-219.

⁴⁰ Sobre l'aplicació de les reformes de Joan I a partir de 1391, cf. A. Santamaria, *Mallorca en el siglo XIV*, p. 219-222, i J.Fc. López Bonet, *La revolta de 1391*, p. 117-120.

⁴¹ Publicada per A. Pons, *Constitucions e ordinacions del regne de Mallorca (s. XIII-XV)*, Ciutat de Mallorca, 1934, I, p. 141-190.